

Over wanneer en waarom kinderen helpen:
De rol van de groepscontext en zelfpresentatie

Jellie Sierksma

Aantal woorden: 5960

Samenvatting

Kinderen vertonen al vanaf heel jonge leeftijd prosociaal gedrag naar anderen. Tegelijkertijd laat veel onderzoek zien dat kinderen soms bevooroordeeld zijn en discrimineren. Dit overzichtartikel brengt deze onderzoeksbevindingen bij elkaar en laat zien in welke mate groepsgrenzen het hulpgedrag van kinderen beïnvloeden en waarom. Enerzijds streven kinderen naar een positief beeld van hun sociale groep en dit kan er toe leiden dat ze de eigen groep meer willen helpen dan kinderen die niet tot hun sociale groep behoren. Anderzijds zien we dat kinderen ook strategisch nadenken over het helpen van anderen, en soms leden van een andere sociale groep meer willen helpen, omdat dit henzelf in een positief daglicht zet. Tot slot biedt onderzoek aanknopingspunten om hulpgedrag te bevorderen over groepsgrenzen heen door empathie bij kinderen te stimuleren.

Trefwoorden: prosociaal gedrag; vooroordelen; discriminatie

About when and why children help: The role of the group context and self-presentation

Summary

Children help others from a young age onwards. At the same time, research shows that children sometimes express prejudice and that they discriminate. This review brings these lines of research together and describes how and why the group context influences children's helping. On the one hand, children are motivated to enhance their social group and therefore want to help in-group peers more than out-group peers. On the other hand, children also think strategically about helping others and as a consequence sometimes want to help out-group peers more because it puts them in the best possible light. Finally, research offers starting points to promote helping behavior across group boundaries by stimulating empathy among children.

Key words: prosocial behavior, prejudice, discrimination

Ontwikkelingspsychologen hebben aangetoond dat kinderen al vanaf heel jonge leeftijd bereid zijn om anderen te helpen. Wanneer een volwassene bijvoorbeeld een stift of ander object laat vallen, staan kinderen van 14 maanden op om te helpen en wanneer iemand een kastje wil openen terwijl hij of zij z'n handen vol heeft, doen kinderen van 18 maanden spontaan het kastje open (zie Warneken & Tomasello, 2014). Het is opvallend te noemen dat kinderen die nog maar net kunnen lopen en amper kunnen praten, toch al hulp bieden als ze zien dat anderen die nodig hebben. Daarmee laat dit onderzoek zien dat kinderen al voordat culturele normen of socialisatie een stempel kunnen drukken hulpvaardig zijn naar anderen toe (zie ook Soenens, 2017; maar ook Barragan & Dweck, 2014). Hoe ouder kinderen worden, hoe beter ze leren begrijpen wanneer anderen hulp nodig hebben en hoe zij hierop kunnen reageren (zie Eisenberg, 1992). Ontwikkelingspsychologisch onderzoek laat verder zien dat het prosociale gedrag van oudere kinderen gerelateerd is aan bijvoorbeeld individuele verschillen in sympathie, empathie en moreel redeneren (zie Eisenberg, Shell, Pasternack, Lennon, Beller, & Mathy, 1987; Eisenberg, Spinrad, & Knafo-Noam, 2015). Er is binnen de ontwikkelingspsychologie dus al veel inzicht in het hulpgedrag van kinderen. Wat we echter nog niet precies weten, is of de hulpvaardigheid van kinderen afhankelijk is van *wie* zij helpen en dat is dan ook de focus van dit overzichtsartikel.

Binnen de sociale psychologie is er veel onderzoek gedaan naar de mate waarin de groepscontext invloed uitoefent op het gedrag en denken van volwassenen. Hierbij zien we dat het behoren tot een groep verstrekkende gevolgen heeft voor hoe mensen denken en zich gedragen (zie Tajfel & Turner, 1979). Gebruikmakend van inzichten uit de sociale psychologie, richten steeds meer ontwikkelingspsychologen zich op de vraag hoe en wanneer de groepscontext invloed uitoefent op de houding en het gedrag van kinderen en adolescenten. Op de eerste plaats zorgt deze belangstelling voor meer inzicht in het ontstaan van vooroordelen, discriminatie en stereotyperingen bij volwassenen. Daarnaast is dit type

onderzoek ook van belang voor het bevorderen van positieve (interetnische) relaties in de kindertijd en komt het daarmee ten goede aan het welzijn van kinderen.

Kinderen behoren tot een veelheid aan groepen: denk bijvoorbeeld aan hun schoolklas of hun sportteam, maar ook aan hun etniciteit of sekse. Kinderen hechten al vanaf jonge leeftijd waarde aan deze verschillende groepslidmaatschappen: zo spreken kinderen vanaf ongeveer 3 jaar hun voorkeur uit voor hun eigen seksegroep – en een jaar later is dit ook het geval voor de eigen etnische groep ten opzichte van andere etnische groepen (voor een overzicht zie Shutts, 2015). Daarnaast kunnen zulke voorkeuren gevolgen hebben voor het sociale en academische welzijn van kinderen. Zo geeft bijvoorbeeld één op de tien scholieren en studenten in Nederland aan dat ze een vorm van discriminatie hebben ervaren (Sociaal Cultureel Plan Bureau, 2014) en 61 % van de leerkrachten geeft aan dat zij incidenten hebben meegemaakt waarbij moslims gediscrimineerd werden (Panteia, 2015; zie ook Pels, 2015).

Binnen de wetenschappelijke literatuur die gericht is op de ontwikkeling van gedrag binnen en tussen groepen, ligt de focus voornamelijk op ‘negatief’ groepsgedrag, zoals uitsluiting, pesten, discriminatie en vooroordelen. Er is betrekkelijk weinig aandacht voor de vraag hoe groepslidmaatschap positieve gedragingen, zoals hulpgedrag, van kinderen beïnvloedt, terwijl inzicht in positief gedrag binnen en tussen groepen van groot belang is: kinderen groeien op in een wereld waarin de etnische diversiteit toeneemt. Willen we positieve relaties stimuleren tussen kinderen, dan is het naast het voorkomen van discriminatie ook van belang om positief gedrag te stimuleren over groepsgrenzen heen.

In dit artikel beschrijf ik de stand van zaken in een relatief nieuw onderzoeksveld dat zich richt op het begrijpen van de invloed van groepsgrenzen op het hulpgedrag van kinderen. Daarbij zal ik specifiek ingaan op wat er bekend is binnen de ontwikkelingspsychologie op het gebied van selectiviteit in helpen, zelfpresentatie, groepsnormen en empathie en wat het in ogenschouw nemen van wie de hulpontvanger is hieraan toevoegt. Eerst zal ik uiteenzetten

hoe de groepscontext het daadwerkelijke hulpgedrag van kinderen beïnvloedt. Omdat het onderzoek naar gedrag inconsistente resultaten oplevert, is het belangrijk te begrijpen welke onderliggende motieven kinderen kunnen hebben om anderen te helpen. Daarom bespreek ik vervolgens hoe kinderen denken over het helpen van anderen en in welke mate zij daarbij rekening houden met wie de hulp ontvangt. Ik zal verder ingaan op de rol van sociale identiteit, alsmede op de rol van zelfpresentatie en groepsnormen. Tot slot bespreek ik in hoeverre we pro sociaal gedrag naar *out-group* leden bij kinderen kunnen stimuleren.

Hoe denken kinderen over het helpen van anderen?

Om te begrijpen hoe kinderen denken over het helpen van anderen hebben we kinderen in de leeftijd van 8 tot 13 jaar geïnterviewd over verschillende hulpsituaties (Sierksma, Thijs, Verkuyten, & Komter, 2014a). Daarbij maakten we gebruik van de *Social Cognitive Domain Theory* (Turiel, 1983). Hierin worden drie categorieën onderscheiden op het gebied van sociaal redeneren bij kinderen: moreel, sociaal-conventioneel en psychologisch/individueel. Kennis binnen het morele domein richt zich op de rechten van mensen, rechtvaardigheid, eerlijkheid, en zorgzaamheid. De regels binnen dit domein worden verondersteld universeel te zijn en onafhankelijk van sociale consensus of autoriteiten. Zo wordt moord bijvoorbeeld altijd als verkeerd beschouwd, ook al zou bijvoorbeeld de minister-president beweren van niet en gaat het om iemand die we toch niet mogen. Sociaal-conventioneel redeneren daarentegen, draait om regels die wel enigszins aan verandering onderhevig kunnen zijn, omdat sociale consensus en autoriteit hierbij een rol spelen. Zo mag een kind bijvoorbeeld meestal niet verkleed naar school, tenzij het carnaval is en de docent vraagt of iedereen verkleed naar school komt. Bij psychologisch redeneren, tot slot, is veel

meer sprake van eigen wensen en behoeftes en de regels binnen dit domein zijn daarmee niet afhankelijk van anderen. Dit gaat bijvoorbeeld over vriendschapskeuzes of hobby's. In ons onderzoek (Sierksma e.a. 2014a) werden kinderen ondervraagd over verschillende verhaaltjes. In deze verhaaltjes besloot telkens een kind om een ander kind niet te helpen. Deze verhaaltjes varieerden systematisch in de mate van nood bij de ontvanger van hulp en kosten voor de helper.

Uit de resultaten bleek dat wanneer er sprake was van hoge nood of lage kosten kinderen erg negatief waren over het weigeren van hulp. Daarbij gebruikten kinderen veelal morele redenen om hun oordeel te verklaren. Ze wezen bijvoorbeeld op het feit dat het gemeen is of niet eerlijk om iemand niet te helpen. Ook bleken ze dit oordeel niet te veranderen wanneer hen werd verteld dat hun ouders of vrienden het er niet mee eens waren. Dit toont aan dat hun morele oordeel inderdaad niet afhankelijk was van autoriteit of sociale consensus. Er was echter één situatie waarin een kleine meerderheid (60 %) het weigeren van hulp vergoelijkte, namelijk wanneer de kosten van die hulp hoog waren. Dit weigeren van hulp verklaarden ze met psychologische redenen door te refereren aan de voorkeuren en wensen van de helper. Echter, deze kinderen veranderden hun oordeel snel wanneer ze hoorden dat ouders of vrienden het er niet mee eens waren.

Morele redematies blijken dus een belangrijke rol te spelen in hoe kinderen denken over het helpen van anderen. Uit eerdere studies bleek ook al dat kinderen bijvoorbeeld zorgzaamheid (een morele reden) als een belangrijke motivatie noemen bij het helpen van familieleden (12-15 jaar, Smetana e.a., 2009) en dat in hogenoodsituaties, kinderen het bieden van hulp als een morele verplichting zien (7-10 jaar, Miller, Bersoff, & Harwood, 1990). Maar kinderen zien helpen dus niet altijd als verplichting. Persoonlijke (d.i. kosten van het helpen, Sierksma e.a., 2014) en interpersoonlijke overwegingen (is het familie of een onbekende? Bijv. Killen & Turiel, 1998; Neff, Turiel, & Anshel, 2002) spelen hierbij een rol.

Hulpgedrag en de groepscontext

Op basis van het onderzoek naar hoe kinderen denken over het helpen van anderen, valt te veronderstellen dat kinderen mogelijk ook de groepscontext in overweging nemen als zij overwegen te helpen. Er zijn echter maar twee studies gedaan die kijken naar hoe de groepscontext het daadwerkelijke hulpgedrag van kinderen beïnvloedt. Katz, Katz, en Cohen (1979) gaven kinderen (5-6 en 9-10 jaar) de kans om een proefleider te helpen met het klaarzetten van de materialen voor de volgende proefpersoon. De proefleider was Afrikaans-Amerikaans ('*out-group*') of Europees-Amerikaans ('*in-group*'). De etniciteit van de proefleider beïnvloedde niet of kinderen besloten wel of niet te helpen. Maar kinderen die bereid waren te helpen, deden dit langer en meer wanneer het een Europees-Amerikaanse proefleider betrof dan wanneer hij of zij Afrikaans-Amerikaans was. Uit een andere studie (Bigler, Jones, & Lobliner, 1997), waarbij gebruik werd gemaakt van artificiële groepen (T-shirtkleur) bleek juist dat kinderen in de leeftijd van 6 tot 9 jaar bereid waren *in-group* leden en *out-group* leden evenveel te helpen en beide groepen dan ook even lang en veel hielpen, terwijl kinderen wel positiever waren over de *in-group* vergeleken met de *out-group*. Het onderzoek naar hulpgedrag en de groepscontext levert dus tegenstrijdige resultaten op.

Er zijn meer studies gedaan naar hoe de groepscontext het deelgedrag van kinderen beïnvloedt dan naar hulpgedrag en de rol van de groepscontext. Deelgedrag wordt vaak gedefinieerd als het verschaffen van hulp bij een materiële nood, in tegenstelling tot helpen waarbij instrumentele nood centraal staat (zie Dunfield & Kulhmeier, 2013). Beide gedragingen hebben gemeenschappelijk dat ze goed zijn of voordeel opleveren voor de ontvanger. Wanneer we meer willen weten over wanneer kinderen wel en geen onderscheid

maken in pro sociaal gedrag, is het onderzoek naar deelgedrag dus ook informatief. Anders dan studies naar het hulpgedrag van kinderen, richt onderzoek naar deelgedrag zich op hoe kinderen handelen wanneer zij verantwoordelijk zijn voor de distributie van bronnen. In een typische studie krijgen kinderen dan een bepaald soort bronnen (bijv. stickers of snoep) en wordt hen gevraagd deze te verdelen. Uit dit onderzoek blijkt dat kinderen al vanaf 3 jaar vaker meer delen met *in-group* leden dan *out-group* leden (e.g., Dunham, Baron, & Carey, 2011; Fehr, Bernhard, & Rockenbach, 2008; Renno & Shutts, 2015). Maar soms delen kinderen ook evenveel met *in-group* en *out-group* leden (3 jaar, Kinzler & Spelke, 2011) of delen ze juist meer met *out-group* leden (7/8 jaar, Zinser, Perry, Bailey, & Lydiatt, 1976). Alles bij elkaar genomen roept het onderzoek naar helpen en delen een inconsistent beeld op. Soms beïnvloedt de groepscontext het pro sociale gedrag van kinderen maar soms ook niet. Om meer inzicht te verkrijgen in waarom dit zo is, is het van belang om de onderliggende processen voor intergroep helpen in de kindertijd te bestuderen.

Sociale identiteit

Een belangrijk onderliggend mechanisme voor het helpen in een intergroepscontext zou het streven naar een positieve sociale identiteit kunnen zijn. *Social Identity Theory* (Tajfel & Turner, 1979) voorspelt dat mensen gemotiveerd zijn om hun eigen groep als positief en onderscheidend van andere groepen te zien. Als resultaat vertonen mensen vaak een *in-group* bias: ze zien de eigen groep als beter, mooier, intelligenter etc. dan de *out-group*. Studies laten zien dat baby's al een voorkeur vertonen voor de *in-group*: ze ontvangen liever speelgoed (Kinzler, Dupoux, & Spelke, 2007) of eten (Shutts, Kinzler, McKee & Spelke, 2009) van iemand die hun eigen taal spreekt en zien liever niet dat *in-group* leden elkaar benadelen

(Hamlin, Mahajan, Liberman, & Wynn, 2013). Vanaf ongeveer 4 jaar uit kinderen expliciet een voorkeur voor de eigen etnische groep (Raabe & Beelman, 2011). Met als gevolg dat ze bijvoorbeeld geneigd zijn om agressief gedrag van de leden van hun eigen groep als minder kwaadaardig te beoordelen dan dat van kinderen uit een *out-group* (Nesdale, Killen, & Duffy, 2013) en sluiten ze sneller *in-group* en *out-group* kinderen uit wanneer deze hun *in-group* niet steunen (Abrams, Rutland, Pelletier, & Ferrell, 2009).

Het streven naar een positieve sociale identiteit lijkt ook een rol te spelen in hoe kinderen redeneren over het helpen van anderen. Wanneer kinderen in de leeftijd van 5 tot 13 jaar wordt gevraagd andermans hulpgedrag te evalueren, verwachten ze dat leeftijdgenoten vooral kinderen van hun eigen geslacht zullen helpen (Weller & Lagattuta, 2014) en dat anderen zich beter zullen voelen wanneer ze een leeftijdgenoot met dezelfde etniciteit helpen vergeleken met iemand van een andere etniciteit (Weller & Lagattuta, 2013). Daarnaast blijkt dat wanneer kinderen (8-13 jaar) zich bewust worden gemaakt van hun etnische identiteit en zich sterk identificeren met de eigen etnische groep, ze het vooral verkeerd vinden wanneer de *out-group* de *in-group* niet helpt, terwijl ze dan minder negatief zijn over een *in-group*lid dat de *out-group* niet helpt. Dit suggereert dat wanneer kinderen de eigen groep als belangrijk ervaren, het niet ontvangen van hulp wellicht bedreigend is voor een positieve sociale identiteit (Sierksma, Thijs, & Verkuyten, 2014b).

Evenzo blijkt er ook een relatie te zijn tussen de eigen hulpintentie van kinderen en het streven naar een positieve sociale identiteit. Wanneer anderen behoren tot de eigen vriendengroep zijn kinderen (8-13 jaar) geneigd hen meer te helpen dan wanneer dit niet zo is (Sierksma, Thijs, & Verkuyten, 2015). Eenzelfde *in-group* bias komt naar voren wanneer het artificiële groepen betreft (5-10 jaar, Abrams, Van de Vyver, Pelletier, & Cameron, 2015). Het is nog onduidelijk of kinderen ook geneigd zijn etnische *in-group*leden meer te helpen dan *out-group*leden. Het is goed mogelijk dat de *in-group* bias bij oudere kinderen dan minder

sterk zal zijn of zelfs afwezig. De etnische identiteit voor kinderen die behoren tot meerderheidsgroepen is vaak minder relevant in hun dagelijkse leven. Daarnaast lijken kinderen zich bewust van anti-discriminatie-normen rond het achtste levensjaar (Raabe & Beelman 2011). Dit zou kunnen betekenen dat etnische *in-group* bias bij hulpgedrag enkel terugkomt wanneer dit subtiel wordt gemeten (zie Weller & Lagattuta, 2013) of wanneer kinderen bewust worden gemaakt van hun etnische identiteit (zie Sierksma e.a., 2014b).

Zelfpresentatie en groepsnormen

Naast het onderzoek dat zich richt op hoe en wanneer groepslidmaatschap van de ontvanger beïnvloedt hoe kinderen denken over helpen, richt onderzoek zich ook op hoe de aanwezigheid van andere mensen de overwegingen om te helpen in een intergroepscontext kan veranderen. Immers, hulpgedrag speelt zich vaak af in de aanwezigheid van andere mensen. Het is daarom van belang om niet alleen te bestuderen of kinderen onderscheid maken in wie ze helpen, maar ook hoe en wanneer anderen hier invloed op uitoefenen. Kinderen zijn in staat om strategisch te beïnvloeden welke indruk ze maken op anderen (Abrams, Rutland, Cameron, & Ferrell, 2007). Zo stemmen ze bijvoorbeeld hun gedrag af op het publiek dat aanwezig is (Banerjee, 2002) en rond het achtste levensjaar voorzien ze dat ook anderen zich soms strategisch gedragen om een bepaalde indruk te maken (Banerjee & Yuill, 1999).

In psychologisch onderzoek wordt deze verandering van gedrag in publieke situaties vaak verklaard met het (evolutionaire) belang van reputatie voor mensen. We zijn gevoelig voor wat andere mensen over ons denken en daarom gemotiveerd om een zo positief mogelijk beeld van onszelf te scheppen. Het opbouwen van een goede reputatie is, evolutionair gezien,

van betekenis, omdat dit de kansen op voortplanting en overleving vergroot. Anderen helpen is bij uitstek een goede manier om te laten hoe competent en betrouwbaar men is (zie Hardy & Van Vugt, 2006; Roberts, 1998). Kinderen blijken ook gevoelig voor deze overweging: al vanaf vijfjarige leeftijd geven ze meer stickers weg wanneer anderen kunnen zien hoeveel ze er weggeven, dan wanneer niemand dit ziet (zie Engelmann, Herrmann, & Tomasello, 2012; Leimgruber, Shaw, Santos, & Olson, 2012). Daarnaast suggereert onderzoek met 1- en 2-jarigen dat zij hun hulpgedrag afstemmen op de verwachtingen van anderen (zie Barragan & Dweck, 2014). Kinderen passen hun hulpgedrag dus aan in publieke situaties.

De vraag is dan of het uitmaakt *wie* die anderen zijn. Een positieve reputatie bewerkstelligen is in het bijzonder relevant wanneer het anderen betreft die belangrijk voor onszelf zijn, zoals *in-group* leden. Immers, wanneer iemand deel uitmaakt van een groep is de kans op overleving en voortplanting groter dan wanneer iemand alleen dient te overleven (Jaeggi, Burkhardt, & Schaik, 2010). Dit betekent dat kinderen wellicht gemotiveerder zijn om zich van hun beste kant te laten zien wanneer er *in-group* leden aanwezig zijn, in tegenstelling tot *out-group* leden, aangezien men die misschien wel nooit meer terugziet. Engelmann, Over, Herrmann, en Tomasello (2013) toonden aan dat deze aanname inderdaad lijkt te kloppen. Aan kinderen van vijf werd gevraagd om stickers te verdelen tussen henzelf en een anonieme niet aanwezige ontvanger terwijl er enerzijds een *in-group* lid aanwezig was (met dezelfde kleur T-shirt als de proefpersoon) of anderzijds een *out-group* lid (dat een T-shirt met een andere kleur dan de proefpersoon droeg). Kinderen bleken genereuzer en gaven meer stickers weg wanneer een *in-group* lid aanwezig was dan wanneer er een *out-group* lid aanwezig was.

Oudere kinderen blijken ook gevoelig voor reputatiebelangen wanneer ze nadenken over hulpgedrag. Wanneer we kinderen (8-13 jaar) vroegen in welke mate ze vonden dat een *in-group* lid een *out-group* lid behoorde te helpen, bleek dat ze het meer als een verplichting beschouwden ten overstaan van *in-group* leden, en minder als verplichting wanneer er *out-*

*group*leden of geen andere kinderen aanwezig waren (Sierksma, Thijs, & Verkuyten, 2014c). Nader onderzoek moet uitwijzen of kinderen er ook zo over denken wanneer het een *out-group*lid betreft die een *in-group*lid kan helpen, maar het suggereert dat kinderen in overweging nemen hoe hun eigen hulpgedrag of dat van anderen overkomt op de eventuele aanwezigen. Daarnaast lijkt de motivatie om een positieve reputatie te verkrijgen of te behouden vooral saillant wanneer er leden van de eigen groep aanwezig zijn. Laten zien dat je een aantrekkelijk groepslid bent, is zowel vanuit evolutionair als vanuit sociale identiteitsperspectief, dus vooral belangrijk als er mensen aanwezig zijn die relevant voor je zijn.

De mate waarin reputatiebelangen een rol spelen in het hulpgedrag van kinderen hangt, naast wie er aanwezig is, mogelijk ook af van wie kinderen helpen. Er wordt aangenomen dat hulpgedrag als reputatiemiddel vooral effectief is wanneer het publieke hulpgedrag signaleert naar anderen hoe men echt is, en dat het hulpgedrag dus iets zegt over een onderliggende persoonseigenschap van de persoon die helpt (Hardy & Van Vugt, 2006). Het oprapen van een gevallen object zegt bijvoorbeeld minder over een persoon dan het redden van iemand uit een brandend huis. Dezelfde logica zou kunnen opgaan voor het helpen van *in-group*leden dan wel *out-group*leden. Het helpen van *in-group*leden komt overeen met de verwachting van anderen en behoort men, bijvoorbeeld, te doen vanuit loyaliteitsoverwegingen. Het helpen van *out-group*leden daarentegen komt veel minder overeen met de sociale conventie. Dit betekent dat wanneer anderen zien dat je een *out-group*lid helpt, dit mogelijk meer opvalt dan wanneer iemand een *in-group*lid helpt, met als gevolg dat *out-group*leden helpen veelzeggender is over de helper in kwestie en dus beter voor diens reputatie.

Om deze redenatie te testen, werd Nederlandse kinderen (8-13 jaar; Sierksma, Thijs, & Verkuyten, 2014d) gevraagd in welke mate ze een Nederlands *in-group* of een Duits *out-group*lid wilden helpen in een publieke situatie (“iedereen moet straks vertellen hoeveel hij/zij

heeft geholpen”). Dit werd zowel bekeken wanneer de nood hoog was (‘door een brand geen huis en speelgoed meer hebben’) als wanneer de hulp minder hoog was (‘weinig speelgoed hebben’). Uit de resultaten kwam naar voren dat wanneer de hulpsituatie hoge nood betrof, kinderen nationale *in-group* en *out-group* leden evenveel wilden helpen. Wanneer de nood echter minder hoog was, gaven kinderen aan de *out-group* meer te willen helpen dan de *in-group*, overeenkomstig met de verwachtingen. Daarnaast bleek dat in dit laatste geval kinderen vooral de *out-group* meer wilden helpen wanneer zij aangaven een positieve *out-group* norm waar te nemen (“mijn groep is niet negatief over de *out-group*”). Deze norm had echter geen invloed op kinderen hun hulpintentie wanneer de nood hoog was. Dit suggereert dat wanneer iemand erg omhoog zit, kinderen groepslidmaatschap niet meenemen in hun overweging om de ander te helpen. Wanneer echter de nood voor hulp minder urgent is en kinderen een positieve norm over de hulpbehoevende waarnemen, zijn ze geneigd de *out-group* meer te helpen dan de *in-group*. Hier lijkt een strategische overweging aan ten grondslag te liggen, want een positieve reputatie verkrijgen door de *out-group* te helpen wordt alleen bereikt wanneer de *in-group* niet heel negatief is over de *out-group*.

Samenvattend blijkt uit onderzoek dat reputatiebelangen een rol kunnen spelen in het hulpgedrag van kinderen en hun redeneren over helpen. Deze strategische overwegingen lijken vooral aan de oppervlakte te komen wanneer het hulpgedrag publiek is en de nood tot helpen niet heel urgent. Dan blijkt dat kinderen in ogenschouw nemen wie er aanwezig is als ze (willen) helpen: de aanwezigheid van *in-group* leden leidt tot meer (bereidheid tot) helpen. Eveneens lijkt de mate waarin reputatie een rol speelt in hulgedrag af te hangen van wie de ontvanger van de hulp is. Waarbij het helpen van de *out-group* opvallender is dan het helpen van de *in-group* en wellicht daarom ook beter is om een positief beeld van jezelf te scheppen. Een belangrijke stap voor vervolgonderzoek is meer te weten te komen over hoe dit soort hulp wordt ervaren door de ontvanger van hulp. Zo laat onderzoek met volwassenen zien dat

wanneer hulp voortkomt uit dit soort externe factoren, deze hulp nogal eens als minder bevredigend wordt ervaren (zie Weinstein & Ryan, 2010).

Hulpgedrag stimuleren

Voorgaande geeft meer inzicht in de invloed van groepscontext op wanneer kinderen wel of niet (willen) helpen en welke onderliggende processen hierbij van belang zijn. Een andere belangrijke motivatie voor het onderzoeken van intergroephulpgedrag bij kinderen, is dat de bevindingen kunnen bijdragen aan het stimuleren van positieve gedragingen en relaties tussen kinderen van verschillende groepen.

Het voorkomen of verhelpen van vooroordelen en discriminatie bij kinderen blijkt niet eenvoudig: Een overzichtsartikel (Aboud e.a., 2012) toonde aan dat dit soort interventies onder kinderen in 50 % van de geapporteerde studies tussen 1980 en 2000 niet succesvol was. Daarnaast was er in 10 % van de gevallen zelfs sprake meer negatieve gedragingen naar of gedachten over *out-group* leden. Gezien deze teleurstellende resultaten is het van belang naar andere interventiemogelijkheden te kijken. Wellicht is het effectiever en realistischer om positief gedrag te stimuleren over groepsgrenzen.

Eén mogelijke manier om groepsdiscriminatie te voorkomen, is het stimuleren van empathie. Binnen onderzoek naar de relatie tussen empathie en prosociaal gedrag maakt men vaak onderscheid tussen twee vormen empathie. Empathie kan bestudeerd worden als dispositie of persoonlijkheidstrekk en wordt dan gemeten met zelf-rapportage of fysiologische maten (zogenoemde *trait-empathie*). Er kan echter ook worden gekeken naar de mate waarin bepaalde situaties of gebeurtenissen empathie oproepen (zogenoemde *state-empathie*). Voor beide vormen van empathie geldt dat hoe meer empathie kinderen rapporteren of voelen, hoe

meer bereid ze zijn om anderen te helpen (bijv. Eisenberg, Zhou, & Koller, 2001; Knafo, Zahn-Waxler, Van Hulle, Robinson, & Rhee, 2008; Williams, O'Driscoll, & Moore, 2014). Daarnaast blijkt dat wanneer volwassenen worden gestimuleerd om mee te voelen met anderen dit kan leiden tot een verhoogde motivatie om te helpen (zie Batson, 2011) en bestaan er verschillende interventies om empathie te verhogen gedurende de kindertijd (Battistich, Watson, Solomon, Schaps, & Solomon, 1991; Gordon, 2005). Deze interventieprogramma's bekijken echter niet of empathie evenredig effectief gestimuleerd kan worden voor *in-group* en *out-group* leden en hoe dit vervolgens het hulpgedrag van kinderen kan bevorderen (zie ook Malti, Noam, Beelmann, & Sommer, 2016).

Een eerste studie naar het stimuleren van empathie in een intergroepcontext leidde echter tot hoopgevende bevindingen. Binnen deze studie (Sierksma, Thijs, & Verkuyten, 2015) kregen kinderen (8-13 jaar) verhaaltjes voorgelegd waarin een leeftijdgenoot hulp nodig had. Deze leeftijdgenoot behoorde tot de vriendengroep van de proefpersoon (*in-group*) of juist niet (*out-group*). Daarnaast werd empathie gestimuleerd door de helft van de kinderen, na het lezen van het verhaaltje, te vragen hoe de ontvanger van hulp zich zou voelen. De andere helft van de kinderen kreeg deze vragen niet en vormde zo de controlegroep. Deze laatste groep kinderen gaf vervolgens aan dat ze *in-group* leeftijdgenoten meer wilde helpen dan *out-group* leeftijdgenoten. De groep die echter eerst had nagedacht over hoe de hulpvrager zich zou voelen, vertoonde deze *in-group* bias niet en wilde *in-group* en *out-group* kinderen evenveel helpen. Het stimuleren van empathie bleek succesvol zowel wanneer de situatie hoge als lage nood betrof. Ook gaven kinderen aan te verwachten dat *in-group* en *out-group* leden zich even vervelend zouden voelen als ze hulp nodig hebben. Het opwekken van empathie voor hulpbehoevenden lijkt dus effectief om *in-group* bias in helpen tegen te gaan. En de resultaten suggereren dat wanneer kinderen hun aandacht richten op de emoties van de ander, de groepscontext minder relevant wordt. Vervolgonderzoek zal moeten

uitwijzen of het stimuleren van empathie ook effectief is in andere intergroepcontexten, zoals de etnische- of gendergroepscontext.

Conclusie

Het besproken onderzoek geeft de huidige kennis weer over wanneer en waarom kinderen *in-group* en *out-group* leden (willen) helpen. De weinige gedragsstudies leveren tegenstrijdige resultaten op. Hieruit volgt de noodzaak tot het bestuderen van de onderliggende motivaties bij hulpgedrag in een intergroepcontext. Eén belangrijk onderliggend mechanisme om de *in-group* meer te helpen dan de *out-group* voor kinderen, lijkt het nastreven van een positieve sociale identiteit. Daarnaast blijkt dat reputatiebelangen en groepsnormen ertoe kunnen leiden dat kinderen hun intergrouphulpgedrag aanpassen in publieke situaties. Het eerste onderzoek naar het stimuleren van hulpgedrag over groepsgrenzen heen suggereert een veelbelovende rol voor empathie. Uiteraard zijn er ook andere motieven denkbaar voor het hulpgedrag van kinderen. Zo zouden *out-group* stereotypingen een rol kunnen spelen, maar ook meer emotionele processen zoals de angst voor het onbekende ("*intergroup anxiety*"). Daarnaast is het van belang meer te weten te komen over de rol van opvoeding en persoonlijkheidskenmerken in de bereidheid van kinderen om *in-group* en *out-group* leden te helpen. Meer onderzoek naar de ontwikkeling van intergrouphelpen is dan ook noodzakelijk en belangrijk. Kinderen groeien op in een wereld waarin de (etnische) diversiteit stijgt. Tegelijkertijd zijn kinderen vaak nog flexibel in hun denken en doen. Dit betekent dat wanneer we meer te weten komen over positief gedrag binnen en tussen groepen gedurende kindertijd, we wellicht een echte slag kunnen slaan in het voorkomen van discriminatie en verhogen van intergroepsolidariteit.

Referentielijst

About, F. A., Tredoux, C., Tropp, L. R., Spears Brown, C., Niens, U., Noor, N. M., the Una Global Evaluation Group (2012). Interventions to reduce prejudice and enhance inclusion and respect for ethnic differences in early childhood: A systematic review. *Developmental Review*, 32, 307-336.

Abrams, D., Rutland, A., Cameron, L., & Ferrell, J. (2007). Older but wiler: In-group accountability and the development of subjective group dynamics. *Developmental Psychology*, 43, 134-148.

Abrams, D., Rutland, A., Pelletier, J., & Ferrell J. (2009). Group nous and social exclusion: The role of theory of social mind, multiple classification skill and social experience of peer relations within groups. *Child Development*, 80, 224-243.

Abrams, D., Van de Vyver, J., Pelletier, J., & Cameron, L. (2015). Children's prosocial behavioural intentions towards outgroup members. *British Journal of Developmental Psychology*, 33, 277-294.

Banerjee, R. (2002), Audience effects on self-presentation in childhood. *Social Development*, 11, 487-507.

Banerjee, R., & Yuill, N. (1999). Children's explanations for self-presentational behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 29, 105-111.

Barragan, R. C., & Dweck, C. S. (2014). Rethinking natural altruism: Simple reciprocal interactions trigger children's benevolence. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *111*, 17071-17074.

Batson, C. D. (2011). *Altruism in Humans*. New York, USA: Oxford University Press.

Battistich, V., Watson, M., Solomon, D., Schaps, E., & Solomon, J. (1991). The Child Development Project: A comprehensive program for the development of prosocial character. In W. M. Kurtines and J. L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behaviour and development: Vol. 3* (pp. 1-34). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Bigler, R. S., Jones, L. C., & Lobliner, D. B. (1997). Social categorization and the formation of intergroup attitudes in children. *Child Development*, *68*, 530–543.

Dunfield, K. A., & Kuhlmeier, V. A. (2013). Classifying prosocial behavior: Children's responses to instrumental need, emotional distress, and material desire. *Child Development*, *84*, 1766-1776.

Dunham, Y., Baron, A.S., & Carey, S. (2011). Consequences of 'minimal' group affiliations in children. *Child Development*, *82*, 793-811.

Eisenberg, N. (1992). *The caring child*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Eisenberg, N., Shell, R., Pasternack, J., Lennon, R., Beller, R., & Mathy, R. M. (1987). Prosocial development in middle childhood: A longitudinal study. *Developmental*

Psychology, 23, 712–718.

Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Knafo-Noam, A. (2015). Prosocial development. In M. Lamb (Ed.) & R. M. Lerner (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology and developmental science: Socioemotional processes: Vol. 3, 7th ed.*, (pp. 610–656). New York, NY: Wiley.

Eisenberg, N., Zhou, Q., & Koller, S. (2001). Brazilian adolescents' prosocial moral judgment and behaviour: Relations to sympathy, perspective taking, gender-role orientation, and demographic characteristics. *Child Development*, 72, 518-534.

Engelmann, J. M., Herrmann, E., & Tomasello, M. (2012). Five-year olds, but not chimpanzees, attempt to manage their reputations. *PLoS One*, 7, e48433.

Engelmann, J. M., Over, H., Herrmann, E., & Tomasello, M. (2013). Young children care more about their reputations with ingroup members and potential reciprocators. *Developmental Science*, 16, 952-95.

Fehr, E., Bernhard, H., & Rockenbach, B. (2008). Egalitarianism in young children. *Nature*, 454, 1079-1081.

Gordon, M. (2005). *Roots of empathy: Changing the world child by child*. Markham, ON: Thomas Allen & Son.

Hamlin, J. K., Mahajan, N., Liberman, Z., & Wynn, K. (2013). Not like me = bad: Infants prefer those who harm dissimilar others. *Psychological Science*, 24, 589-594.

- Hardy, C. L., & Van Vugt, M. (2006). Nice guys finish first: The competitive altruism hypothesis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *32*, 1402-1413.
- Jaeggi, A. V., Burkart, J. M., & Van Schaik, C. P. (2010). On the psychology of cooperation in humans and other primates: combining the natural history and experimental evidence of prosociality. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, *365*, 2723-2735.
- Katz, P. A., Katz, I., & Cohen, S. (1976). White children's attitudes towards blacks and the physically handicapped: A developmental study. *Journal of Educational Psychology*, *68*, 20-24.
- Killen, M., & Turiel, E. (1998). Adolescents' and young adults' evaluations of helping and sacrificing for others. *Journal of Research on Adolescence*, *8*, 355-375.
- Kinzler, K. D., Dupoux, E., & Spelke, E. S. (2007). The native language of social cognition. *Proceedings of the National Academy*, *104*, 12577-12580.
- Kinzler, K.D., & Spelke, E.S. (2011). Do infants show social preferences for people differing in race? *Cognition*, *119*, 1-9.
- Knafo, A., Zahn-Waxler, C., Van Hulle, C., Robinson, J. L., & Rhee, S. H. (2008). The developmental origins of a disposition toward empathy: Genetic and environmental contributions. *Emotion*, *8*, 737-752.

Leimgruber, K. L., Shaw, A., Santos, L. R., & Olson, K. R. (2012). Young children are more generous when others are aware of their actions. *PloS One*, 7, e48292.

Malti, T., Noam, G. G., Beelmann, A., & Sommer, S. (2016). Toward dynamic adaptation of psychological interventions for child and adolescent development and mental health. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 45, 827-836.

Miller, J. G., Bersoff, D. M., & Harwood, R. L. (1990). Perceptions of social responsibilities in India and in the United States: Moral imperatives or personal decisions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 33-47.

Neff, K., Turiel, E., & Anshel, D. (2002). Reasoning about interpersonal responsibility when making judgments about scenarios depicting close personal relationships. *Psychological Reports*, 90, 723–742.

Nesdale, D., Killen, M., & Duffy, A. (2013). Children's social cognition about proactive aggression. *Journal of Experimental Child Psychology*, 166, 674–692.

Panteia (2015). *Moslimdiscriminatie in het voortgezet onderwijs: Een onderzoek onder docenten*. Zoetermeer, The Netherlands

Pels, T. (2015). 35 jaar integratieonderzoek: Ontwikkelingen en opbrengsten. *Kind en Adolescent*, 6, 205-208.

Raabe, T., & Beelman, A. (2011). Development of ethnic, racial, and national prejudice in childhood and adolescence: A multinational meta-analysis of age differences. *Child Development, 82*, 1715–1737.

Renno, M. P., & Shutts, K. (2015). Children's social category-based giving and its correlates: Expectations and preferences. *Developmental Psychology, 51*, 533.

Roberts, G. (1998). Competitive altruism: From reciprocity to the handicap principle. *Proceedings of the Royal Society, 265*, 427-431.

Shutts, K. (2015). Young children's preferences: Gender, race, and social status. *Child Development Perspectives, 9*, 262–266.

Shutts, K., Kinzler, K. D., McKee, C. B., & Spelke, E. S. (2009). Social information guides infants' selection of foods. *Journal of Cognition and Development, 10*, 1-17.

Sierksma, J., Thijs, J., Verkuyten, M., & Komter, A. (2014a). Children's reasoning about the refusal to help: The role of need, costs and perspective taking. *Child Development, 85*, 1134-1149.

Sierksma, J., Thijs, J., & Verkuyten (2014b). Ethnic helping and group identity: A study among majority group children. *Social Development, 23*, 803-819.

Sierksma, J., Thijs, J., & Verkuyten, M. (2014c). With a little help from my friends: Bystander context and children's attitude toward peer helping. *The Journal of Social Psychology, 154*, 142-154.

Sierksma, J., Thijs, J., & Verkuyten, M. (2014d). Children's intergroup helping: The role of empathy and peer group norms. *Journal of Experimental Child Psychology, 126*, 369-383.

Sierksma, J., Thijs, J. & Verkuyten, M. (2015). In-group bias in children's intention to help can be overpowered by inducing empathy. *British Journal of Developmental Psychology, 33*, 45-56.

Smetana, J. G., Tasopoulos-Chan, M., M., Gettman, D. C., Villalobos, M., Campione-Barr, N. Metzger, A. (2009). Adolescents' and parents' evaluations of helping versus fulfilling personal desires in family situations. *Child Development, 80*, 280-294.

Sociaal Cultureel Plan Bureau (2014). *Ervaren discriminatie in Nederland*. Den Haag, Nederland.

Soenens, B. (2017). Zijn we van nature goed? Recente inzichten in de vroege altruïstische neigingen van baby's. *Kind en Adolescent, 38*, 66-69.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks-Cole.

Turiel, E. (1983). *The development of social knowledge: Morality & convention*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Warneken, F. & Tomasello, M. (2014). The developmental and evolutionary origins of human helping and sharing. *Oxford Handbooks Online*.

Weinstein, N., & Ryan, R. M. (2010). When helping helps: Autonomous motivation for prosocial behavior and its influence on well-being for the helper and recipient. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98, 222-244.

Weller, D., & Lagattuta, K. H. (2013). Helping the in-group feels better: Children's judgments and emotion attributions in response to prosocial dilemmas. *Child Development*, 84, 253-268.

Weller, D., & Lagattuta, K. H. (2014). Children's judgments about prosocial decisions and emotions: Gender of the helper and recipient matters. *Child Development*, 85, 2011-2028.

Williams, A., O'Driscoll, K., & Moore, C. (2014). The influence of empathic concern on prosocial behaviour in children. *Frontiers in Psychology*, 5, article 425.

Zinser, O., Perry, J. S., Bailey, R. C., & Lydiatt, E. W. (1976). Racial recipients, value of donations, and sharing behavior in children. *The Journal of Genetic Psychology*, 129, 29-35.